

„Úvodem nutno poznamenat, že markrabství moravské, země Morava ani země Moravskoslezská si jako právní subjekt nepořídily vlajku ani žádným právním aktem nestanovily svou vlajku. Byly tedy současné úvahy a spory kolem moravské vlajky úvahami čistě teoretickými, opírajícími se o různé historické dokumenty, o kresby a popisy, jejichž používání nemělo žádný právní základ.“

Totéž však platí pro české království (do 1918) a zemi českou (po 1918). Navzdory tomu jak úřední zemské orgány Moravy, tak Čech – přinejmenším před rokem 1918 – zemskou vlajku používaly – z toho logicky vyplývá, že si ji pořídily. Je metodologický správný přístup očekávat od starších historických dob, že na každé své rozhodnutí měly zaprotokolovaný papír s kulatým úředním razítkem? Kdybychom podle stejného uvažování přistupovali k blízké státní symbolice – erbům – museli bychom také konstatovat, že jak české království, tak moravské markrabství si jako právní subjekty svůj erb nestanovily žádným právním aktem; ve skutečnosti je dlouhá staletí užívaly bez pochybnosti kohokoli o jejich úřední platnosti, než je v nejnovější době potvrdily i formální písemnou zákonnou kodifikací. I zvyk může zakládat právní platnost aktu, jak vědí všichni historici, kteří se zabývají dobami před nástupem moderní byrokracie. Žluto-červená bikolóra byla považována na úřední i neúřední úrovni za vlajkový symbol Moravy od 19. století až dodnes doma i v zahraničí, a to samo o sobě je dostatečné opodstatnění pro její nynější užívání, i kdyby jí snad před 19. stoletím nepředcházela žádná heraldická předstupeň.

„... právní základ. Ten získala moravská vlajka až v letech 2002 až 2003 udělením znaků a vlajek současným krajům, tedy půl století po zániku země a zemského zřízení.“

Tato úvaha je nelogická – co mají vlajky krajů společného s vlajkou Moravy? V zákoně č. 129/2000 Sb. se o symbolech krajů píše:

§5 (1) Kraj může mít znak a vlajku.

§5 (2) Předseda Poslanecké sněmovny může kraji, který nemá znak nebo vlajku, na jeho návrh znak nebo vlajku udělit.

Z toho nevyplývá ani právně, ani žádnou logickou úvahou, že se stanovením symbolů krajů stanoví symboly Moravy.

Podvýbor pro heraldiku a vexilologii Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny si sice stanovil určité byrokratické zásady, podle nichž znaky a vlajky krajům povoloval (například, že znak musí být čtvercový, že musí obsahovat pole se symbolem zaniklé země, na jejímž území se převážně nachází, že vlajka má být totožná se znakem), ale ani z nich nijak nevyplývá, že vlajky krajů vytvářejí právní platnost moravské vlajky nebo snad že určují přímo její podobu. Mimoto si i laik neznalý heraldických a vexilologických záležitostí musí položit otázku, jak tedy vlastně má vypadat ta nyní už konečně právní základ mající moravská vlajka. Jestliže se na území zaniklé moravské země nachází pět krajů (a další dva malou částí svého území), znamená to, že právní základ získala moravská vlajka v – abychom netroškařili – přinejmenším pěti zcela rozdílných provedeních? Asi se myslí, že se jedná pouze o jedno štítové pole, které mají dotyčné krajské znaky společné, ale co je to za argument, je jedno štítové pole v několika znacích/erbech a vlajkách obsahově s nimi totožných je totéž jako vlajka Moravy jako celku, tedy něčeho zcela jiného (nelze ani použít slovo *subjekt*)? Bez uzardění si troufám tvrdit, že každý člověk je pouze na základě prostého selského rozumu oprávněn tvrdit, že vlajky krajů České republiky a vlajka Moravy jsou dvě zcela rozdílné, nesouvisející věci a že tento závěr má přednost před překombinovanými právními úvahami. Vedle toho je třeba nezapomínat, že Morava v současné době není právní osobou a není jí tedy možno jakýmkoli právními normami jakékoli symboly udělovat.

„Červeno-zlaté šachování moravské orlice se opíralo o privilegium římského císaře Fridricha III. ze 7. prosince 1462, kterým císař „polepšil“ Moravě znak za pomoc v boji proti vzbouřivším se rakouským stavům. Privilegium je sice uvedeno mezi privilegii, jejichž platnost neodporovala obnovenému zřízení zemskému z roku 1628 a je dodnes zachováno, nikdy však nevešlo v platnost. ... O tom, proč privilegium nevešlo v platnost, existuje řada úvah. ... Zařazení privilegia Fridricha III. mezi listiny, které neodporují obnovenému zřízení zemskému z roku 1628, nemohlo změnit jeho platnost, poněvadž bylo od svého vzniku neplatné.“

Před uvedením svých námitek předesílám dvě poznámky:

Za první: Proč „polepšil“ v uvozovkách? Obě dotčené strany snad v roce 1642 příslušný heraldický akt chápaly jinak než jako polepšení?

Za druhé: Toto má být jádro argumentace proti moravské vlajce, která je v současné době vyvěšována na svátek Cyrila a Metoděje radnicemi, případně používána při jiných příležitostech soukromými osobami. Ve skutečnosti však spor o listinu Fridricha III. pro Moravany nehraje pro současné užívání moravské vlajky žádnou roli. Neexistuje jeden jediný právní důvod stejně jako jeden jediný důvod diktovaný zásadami běžných společenských pravidel, které by kterékoli skupině osob bránilo užívat symboly, které si zvolí, a naopak ji nutily užívat symboly jiné (pokud tedy zrovna zákon nevyžaduje něco jiného). Jestliže se nepochybně přinejmenším v druhé polovině 20. století mezi lidem na Moravě rozšířila žluto-červená bikolóra, je toto samo o sobě dostatečné společenské oprávnění pro užívání této vlajky, bez ohledu na výsledky sporů historiků o jejích dějinných kořenech.

Ale teď k samotnému Fridrichovu privilegii. Autoři historické či heraldické literatury tradičně opakují, že Fridrichovo privilegium nevstoupilo v platnost. Nicméně mnohočetné opakování nemusí být samo zárukou správnosti. Už to, že se příslušní autoři neshodují v tom, proč privilegium nenabýlo platnosti – buď ho prý nepřijaly moravské stavy nebo ho prý dodatečně neschválil moravský panovník – vybízí k opatrnosti. Historici a heraldici samozřejmě nemají přímý důkaz o odmítnutí Fridrichova privilegia moravskými stavy nebo Jiřím z Poděbrad, svůj závěr o neplatnosti privilegia vyvozují nepřímě pouze z toho, že i po roce 1462 se na Moravě většinou používala původní, „předprivilegovaná“ podoba šachování orlice v moravském erbu. Máme nicméně doklady o používání privilegia, třebaže nečetné: Ze 16. století erb Znojma a Olomouce se zlato-červenou orlicí (oba doklady z městských knih). Erby obou měst byly považovány za totožné s erbem země a nejrozumnější vysvětlení vyobrazení zlato-červené orlice v jejich městských knihách je proto takové, že podle tehdejšího názoru obou měst měl erb moravské země vypadat právě tak. Je možné tvrdit, že Fridrichovo privilegium nevstoupilo v platnost, jestliže jej užili dva členové moravské zemské obce, již bylo určeno? Nebo se lze zeptat jinak: uplatnila by zmíněná města dotčené privilegium, kdyby bylo neplatné? Tato otázka si zaslouží být zodpovězena. Stejně tak není možné mávnutím ruky odmítnout doklady o používání zlato-červené orlice v době barokní. V 17. století dostala Náměšť na Hané od svého panovníka, Leopolda I., do erbu zlato-červeně šachované orlí křídlo. V první polovině 18. století byl do knihy stavovských rukopisů namalován portrét markraběte Karla VI. doprovázeného zlato-červeně šachovanou orlicí. Další barokní doklady na zlato-červeně šachovanou orlici pocházejí z církevního prostředí, je mezi nimi například barokní rám obrazu Panny Marie svatotomské zvaného Palladium Moravy visícího v kostele svatého Jakuba v Brně. Další věcí je užívání zlato-červeného šachování v 19. století (a na začátku 20. století). Například poslanci voleného moravského zemského sněmu v roce 1848 při jednání o zemských symbolech nepochybovali, že Fridrichovo privilegium měli právo použít, tedy že stále bylo platné. Také zemské místodržitelství a později ministerstvo vnitra několikrát výslovně potvrdily zemským orgánům nárok na používání zlato-červené orlice a sám panovník udělil několika městům (např. Králově Poli, Vítkovicím) na konci 19. a začátkem 20. století erby obsahující heraldický symbol země, a to právě zlato-červenou orlici. Zásadní otázka proto zní: co mají tyto doklady znamenat? Proč nacházíme z různých staletí doklady, že údajně neplatné privilegium bylo uplatňováno jako platící, a to dokonce samotnými moravskými panovníky? Je jistě možné jednoduše odmítnout zmíněné doklady jako nic neznamenající, jako používání neplatného privilegia v údajném mylném domnění, že platí, avšak to není věrohodný a poctivý metodologický přístup. Jestliže – znovu opakují – nemáme přímý důkaz, že listina Fridricha III. byla odmítnuta jako neplatná, a musíme vycházet jediné z důkazů nepřímých, o čem jiném svědčí doklady o jejím uplatňování (byť nečastém), než že privilegium bylo považováno za platné?

A nejen za metodologicky pochybné, nýbrž přímo za logicky nesmyslné považuju tvrzení, že zařazení Fridrichova privilegia mezi listiny neodporující obnovenému zřízení z roku 1628, není důkazem pro platnost neplatného privilegia. Argumentace, že co bylo (údajně) od počátku neplatné, nemůže nikdy později nabýt platnosti, je příliš křečovitá, není v souladu s tím, jak to v právní oblasti chodilo a chodí – dodatečná legalizace nikdy nebyla nic neobvyklého (nemyslím nicméně, že se v roce 1628 jednalo o dodatečnou legalizaci). I laik v oboru historie musí vznést otázku, proč tedy Ferdinand II. vůbec privilegium připomínal, jestliže bylo neplatné. Jako takovou malou historickou zajímavost, že kdysi bylo vydáno jakési privilegium? Proč nebyla zmíněna řada dalších před staletími vydaných a dávno neplatných listin? Dává to logický smysl? Není naopak jediné smysluplné vysvětlení, že výčtem privilegií neodporujících zemskému zřízení bylo dovoleno vyjmenovaná privilegia bez překážek používat, že se jednalo o privilegia, která jsou právně nezávadná (a tedy platná)? Ostatně formulace Ferdinandovy listiny je jasná: „Poznamenání těch privilegií a listův, kteréž JMC stavům markrabství moravského navraceti a na to obzvláštní confirmati jim udělovati ráčí.“

S platností privilegia Fridricha III. pro Moravany se tedy věc má tak, že po roce 1462 většinou nebylo uplatňováno, na druhou stranu jsou nezanedbatelné doklady jeho užívání, a to i v podobě udělování samotnými moravskými panovníky, takže nepovažuju převažující výklad o nevstoupení privilegia v platnost za správnou historickou interpretaci. Je třeba přijmout výklad jiný, věrohodnější.

„Uváděn je především názor Vincence Brandla, který předpokládal, že moravský sněm privilegium nepřijal, poněvadž maršálek českého království a moravský hejtman Jiříka z Poděbrad Jindřich z Lipé a ostatní moravští páni vznesli tuto žádost císaři o své újmě, aniž k tomu byli od sněmu zplnomocněni.“

Historiky uváděné důvody, proč listina Fridricha III. nenabyla platnost, jsou zajímavé a zaslouží si hlubší úvahy, než jaké jim byly (přesněji řečeno nebyly) věnovány. První uváděná hypotéza říká, že privilegium odmítly samy zemské stavy. Opět připomínám, že je to pouze dohad, přímý doklad o tom není. Je nicméně se možné zamyslet, zda je to logický dohad. Fridrichova listina hovoří jako o iniciátorech jejího vydání o Jindřichovi z Lipé, maršálkovi království českého, toho času hejtmanu, pánech a urozených řečeného markrabství moravského, z čehož je zjevné, že žádost nebyla dílem jednoho člověka. Tomáš Pešina z Čechorodu, pravda, ne vždy spolehlivý, jmenuje ještě mimo jiné Jana z Pernštejna, Jana z Valdštejna, Štěpána z Lichtenburka, Fridrichův dvořan Michal Beheim uvádí jména Jana Tovačovského z Cimburka se syny Ctiborem a Janem, Matouše ze Šternberka, Jana Černoorského z Boskovic, Karla a Václava z Vlašimi, Jana Jičínského z Cimburka a Markvarta a Bohuše z Lomnice. To vše byli příslušníci tehdejší nejvýznamnější moravské šlechty a není neoprávněná domněnka, že právě oni stáli spolu s Jindřichem z Lipé za žádostí císaři o změnu moravského erbu. A jestliže šlo o tak vysoce postavené pány, není logické předpokládat, že na pozdějším zemském sněmu byli schopni překonat (hypotetický, poněvadž ničím nedoložený) odpor zástupců nižší šlechty a měst (a církevních představitelů), pokud vůbec nějaký byl? Stejně tak je vhodné si položit otázku po motivaci hypotetického odporu „zbytku“ sněmovních zástupců. Například uražená ješitnost, že se něco dohodlo bez nich? V každém případě jde o dohady postavené na vodě, protože nemáme sebemenší náznak, že zemský sněm privilegium Fridricha III. odmítl.

„Nikdo z badatelů, věnujících se této problematice, si však neuvědomil, že římský císař neměl kompetenci k vydání citovaného privilegia. Již Karel IV. jako římský císař 7. dubna 1348 prohlásil, že biskupství olomoucké, markrabství moravské a vévodství opavské spadají do pravomoci a přímého panství králů českých, že jsou tedy v tehdejší pojetí lénem koruny české, nikoliv lénem římské říše či římského císaře. Stejný obsah má ve Znojmě vydaná listina Karla IV. z 19. května 1366, podle níž moravský markrabě není ničím povinen římské říši a kurfiřtům, nýbrž jen králům českým. Známa jsou též privilegia Jiříka z Poděbrad o trvalém spojení Moravy s Čechami. Privilegiem z roku 1482 Fridrich III. překročil své pravomoci a jeho privilegium bylo proto od počátku neplatné.“

Na začátku předesílám, že listina Jiřího z Poděbrad ze 13. ledna 1464 nemůže souviset s otázkou platnosti privilegia Fridricha III. pro Moravu. V ní vyhlášená neoddělitelnost Moravy od Čech měla znamenat, že Morava neměla být odlučována od České koruny, a také listina obsahovala – což se opomínají – rovnoprávnost Moravy a Čech, tedy že markrabství nemělo být považováno za léno českého krále. Tato ustanovení nikterak neřeší možnost římského císaře udělovat privilegia obyvatelům Moravy, hlavně však listina byla vydána až dva roky po vydání Fridrichovy erbovní listiny pro Moravu. Rovněž listinu Karla IV. z roku 1366 neshledávám k otázce Fridrichova privilegia relevantní, neboť se týkala pouze povinností markraběte vůči českému králi a navíc Jiří z Poděbrad byl roku 1462 jak moravským markrabětem, tak českým králem.

Ohledně lenní podřízenosti moravského markrabství českým králům a nikoli římským králům a císařům: Podstatou tohoto lenního vztahu bylo, že moravský markrabě mohl nastoupit vládu nad svou zemí teprve, poté co ji přijal lénem od českého krále a složil mu lenní slib věrnosti a poslušnosti. Vyplývá z toho, že panovník v lenní podřízenosti se stal nesamostatným a musel si každý svůj čin nechat schvalovat od svého lenního pána? Je možné předpokládat, že dotyčná lenní ustanovení zasahovala do všech oblastí společenského života na Moravě a právně znemožňovala římským králům a císařům samostatně udělovat obyvatelům Moravy dary, pocty, odměny, zvlášť v oblasti heraldické, která neměla vrcholně státnickou a hlavně strategickou důležitost? Vždyť před třičtvěstoletím si markrabě Jošt počínal poměrně samostatně nejen v domácích záležitostech, ale i v zahraniční politice, tedy v jednáních odehrávajících se mimo Moravu, a to ne vždy v souladu s míněním a zájmy svého lenního pána. Proto hluboce pochybuji, že právní postavení moravského markraběte má co do činění s úvahami nad platností erbovního privilegia Fridricha III.

Moravský markrabě mimo to ani nebyl adresátem Fridrichovy listiny a privilegium se tedy nikterak nedotýkalo jeho vztahu a povinností k tomu či onomu nadřízenému panovníkovi. Fridrich III. svou listinou neuděloval moravskému markraběti žádné příkazy, povinnosti či výsady a nezavdával mu tedy žádnou příležitost porušit zásady lenní poslušnosti (nehledě také na to, že jde stejně o otázku čistě teoretickou, neboť moravský markrabě byl v roce vydání privilegia v osobě totožný s českým králem).

Jestliže Fridrich III. udělením listiny poddaným moravského markraběte údajně překročil své pravomoci z toho důvodu, že moravský markrabě nebyl jeho leník, pak totéž musí platit i o udělení prakticky stejných listin (a vydaných ze zcela stejného důvodu) Starému a Novému městu Pražskému o 13 a 15 roku později, neboť pánem

obou těch měst byl český král, který rovněž nebyl leníkem římského krále/císaře – na rozdíl od Fridrichova erbovního privilegia pro Moravy se však o platnosti obou listin pro pražská města v historické vědě nikdy nepochybovalo (tj. nikdo netvrdil a netvrdí, že Fridrich III. vydáním erbovních privilegií dvěma pražským městům překročil své pravomoci). Kde kdo může namítnout, že obě situace se liší, neboť v případě českých měst máme – na rozdíl od Moravy – doloženo, že jejich panovník (Vladislav II.) platnost císařem vydané listiny potvrdil. Vznesení takové námitky však pouze potvrzuje, že v historickém sporu o platnost Fridrichovy listiny se nemůže přemýšlet o lenních vztazích, nýbrž ve skutečnosti o otázce, zda cizí panovník měl právo obyvatelům země, již bezprostředně nevládl, udělovat výsady, ať už s vědomím nebo bez vědomí bezprostředního vládce – to je jediné, co má smysl řešit.

Tvrzení, že Fridrich III. překročil své pravomoci, je bezpochyby nesprávné, pokud je založeno jen na úvahách o lenních vztazích. Ve skutečnosti otázka zní, zda Fridrich III. potřeboval k tomu, aby mohl odměnit Moravy za jejich pomoc při svém osvobození z vídeňského zajetí, souhlas Jiřího z Poděbrad, a pokud ho potřeboval, zda ho měl. Předpoklad, že by Jiří Fridrichovu listinu pro své poddané považoval za zásah do svých panovnických práv, zní rozumně, třebaže to neznámá, že jen proto musí být správná (jen nevím, zda se dá mluvit o překračování pravomocí), takže přejdu k otázce, zda Fridrich jednal se svolením Jiřího z Poděbrad nebo bez něj. Na první pohled by se mohlo zdát, že Jiří z Poděbrad Fridrichovu listinu pro své poddané nepotvrdil – polepšení erbu se přece po roce 1462 převážně nepoužívalo a není ani známa žádná listina, jíž by Jiří potvrdil platnost Fridrichovy listiny. Na druhou stranu si připomeňme okolnosti vydání listiny: 4. prosince 1462 osvobodily moravské (a další) jednotky za osobní účasti Jiřího z Poděbrad Fridricha III. z jeho obležení ve vídeňském hradě a bezprostředně nato se oba panovníci se svými průvody odebrali do Korneuburku u Vídně, kde 7. prosince Fridrich vydal dotčenou listinu, kterou si od něj vyžádali přítomní příslušníci moravské stavovské obce. Na stejném místě byl přítomen i Jiří z Poděbrad a je nepravděpodobné, že by jej Fridrich neinformoval o požadavku jeho poddaných, případně že jej neinformovali sami Moravané. Je tudíž málo pravděpodobné, že by Jiří o Fridrichově záměru vydat erbovní privilegium Moravanům nevěděl, a jestliže je velmi pravděpodobné, že o něm věděl, pak z faktu, že Fridrich listinu skutečně žadatelům vydal, logicky vyplývá, že markrabě proti jejímu vydání neměl námitek. Jiřího souhlas s privilegiem, třebaže jen ústní, by také mohl vysvětlovat, proč od něj Moravané později nežádali písemné stvrzení jeho souhlasu s ním. V každém případě mám pochybnosti, zda dnes vyslovovaný zákon, podle něhož římský císař/král nemohl uskutečnit žádný právní akt vůči komukoli v markrabství moravském nebo království českém bez souhlasu moravského markraběte, případně českého krále, skutečně v 15. století platil a zajímalo by mě, na základě jakých historických událostí byl historiky formulován. Pokud například v případě heraldických privilegií Fridricha III. pro Staré a Nové město pražské máme k dispozici jejich potvrzení českým králem Vladislavem II., může být položena otázka, jak víme, že teprve tato potvrzení dotčným privilegiím udělovala právní platnost a že se nejednalo o obyčejná potvrzení, jaká si různí držitelé dříve udělených a už dávno platících práv běžně vyžadovali od svých panovníků (například při nástupu nového panovníka).

„Nebylo zohledněno ani ve velkém znaku habsburské monarchie a přirozeně ani později ve znaku Československé republiky.“

Co bylo v heraldice uplatňováno Československem po roce 1918, do dokazování neplatnosti listiny Fridricha III. nepatří. Československo v raném období své existence uplatňovalo politiku „odrakouštění“ veřejného života a zlato-červené šachování bylo považováno českou politickou elitou právě za symbol „rakušáctví“ (zda právem či neprávem, není pro tuto chvíli podstatné). Přesvědčení o neplatnosti erbovního privilegia Fridricha III. nebylo motivací užívání stříbrno-červeného šachování moravské orlice ve veřejných symbolech československého státu a nemá tudíž pro debatu o listině císaře Fridricha žádnou cenu.

Pokud jde o podobu moravského erbu ve znaku habsburské monarchie, je to jiná věc. Přesnější je říct, že žádný moravský panovník nepoužil po roce 1462 zlato-červené šachování moravské orlice až do roku 1915, kdy vyhláška předsedy vlády definovala moravské pole středního státního znaku Rakouska-Uherska jako zlato-červenou orlici. Když pomíneme krátké období 1915-1918, mohla by automatická reakce na skutečnost, že žádný moravský panovník nikdy polepšenou variantu moravské orlice nepoužil, být, že to je doklad neplatnosti privilegia. Avšak zatímco žádný panovník nepoužil zlato-červenou orlici pro reprezentaci sebe sama jako vládce Moravy, několik panovníků zlato-červenou orlici udělilo některým moravským erbovním nositelům (zejména městům). To je ve zdánlivém rozporu, neboť pokud moravští markrabí sami nepoužívali (až do 1915) polepšenou orlici údajně z důvodu neplatnosti privilegia, které polepšení stanovilo, nemohli přece zároveň (údajně) neplatné polepšení udělovat jako součást erbů svých poddaných. Možné tvrzení, že panovníci svým poddaným udělovali symboly bez právního základu, tedy neoprávněně, je třeba ihned odmítnout. Takové tvrzení by bylo nelogické a vedle toho vytváří představu, že historičtí panovníci nevěděli, co dělají, na co mají právní nárok a na co ne, konkrétně že údajně netušili, že udělují zlato-červené šachování na podkladě neplatného privilegia. Skutečnost, že moravští panovníci sami vědomě Moravanům udělovali polepšenou variantu šachované orlice nebo nebránili jejímu užívání Moravy v ostatních případech, ale sami ji ve své heraldické symbolice nikdy (před 1915)

nepoužili, se nejlépe vysvětlí tak, že vycházeli z představy, že privilegium Fridricha III. se vztahuje pouze na jejich moravské poddané, nikoli na ně samé. V textu dotčeného privilegia skutečně není žádná zmínka o markraběti, píše se tam pouze o zemi („... přechoťně svolujeme... aby to markrabství moravské od teď napříště provždy nosilo a mělo šachovanou orlici barev červené a žluté neboli zlaté...“, „Takto uspořádaný erb řečené markrabství moravské... má užívat a těšit se z něj...“). Toto je tedy nevhodnější vysvětlení toho, proč se v rakouském či předlitavském státním znaku objevovala stříbrno-červeně šachovaná orlice, neboť dotčený státní znak byl fakticky kompozičním souborem všech erbů, které používal rakouský císař jako vládce všech zemí, z nichž se habsbursko-lotrinský stát skládal. Znamená to, že vydáním erbovního privilegia roku 1462 položil Fridrich III. základy heraldické dvojkolejnosti – jinou variantu moravského erbu měli používat stavové (a jejich pozdější, v roce 1462 nepředvídaný historický nástupce, moderní politická zemská samospráva) a jinou variantu panovník. Převážné užívání stříbrno-červeného šachování stavy i po roce 1462 snad ukazuje, že ty – navzdory právo chovat se jinak – raději užívaly stejnou variantu erbu jako jejich panovník, třebaže tomu tak bylo ne ve všech případech.

„moravskou samosprávu, nikoliv pro zemi jako právní subjekt“ ... „moravské stavovské orgány (nikoliv země)“

Jaký je rozdíl mezi stavovskými orgány či moravskou samosprávou a zemí? Stavové (po 1848/50 volená zemská samospráva) zemi zastupovali a rozhodovali o ní (vedle panovníka), stavové či zemská samospráva a země je tedy totéž, nelze je od sebe oddělovat jako rozdílné věci. Pokud je nutné uvádět nějakou dichotomii, je to v situaci před i po 1848/50 dichotomie země (= územní autonomie) na jedné straně, panovník (= stát) na druhé straně. Právní subjektivitu měla pouze země jako samosprávná územní jednotka a potom panovník a jeho státní orgány. Zemské místodržitelství bylo pouze územním odborem státu (tj. panovníka), čili pouze jakousi pobočkou státu, neexistovaly dvě zemské právní subjekty, jeden samosprávný, jeden státní (a vedle toho rakouský, případně předlitavský stát a jeho panovník jako třetí právní subjekt stojící vedle nich ještě navíc).

„právního uznání tohoto znaku se však dočkaly až v roce 1915, a to pouze pro moravskou samosprávu, nikoliv pro zemi jako právní subjekt“

Jak jsem uvedl výše, v roce 1915 změnil panovník (stát) erb sebe jako vládce Moravy ze stříbrno-červeně šachované orlice na zlato-červeně šachovanou orlici. V příslušném právním ustanovení se neříká nic o zemské samosprávě, neboť jí v 19. století panovník opakovaně nejpozději od roku 1838 potvrzoval platnost erbovního privilegia z roku 1462 a povoloval používání zlato-červeně šachované orlice zemskými orgány. Z celého 19. století (pokud nechceme zacházet hlouběji do minulosti) máme doklady, že erbovní privilegium Fridricha III. bylo panovníkem a jeho orgány vždy považováno za platné, a naopak nemáme důkazy, že by někdy bylo prohlášeno za neplatné. Rok 1915 tedy pro otázku platnosti dotčeného privilegia nic neznamena. Spíš se nabízí – v souladu s výše napsaným – myšlenka, že v roce 1915 došlo ke sjednocení obou variant erbu Moravy tím, že panovník se přizpůsobil zemské samosprávě, která jej o to v 19. století opakovaně žádala (třebaže si tehdy její zástupci možná dvojitost moravského erbu, tj. že listina Fridricha III. se nevztahuje na vládce Moravy, neuvědomovali).

„Skutečnost, že moravské stavovské orgány (nikoliv země) znak z roku 1462 skutečně více než půl století užívaly a o jeho povolení usilovaly, byla zohledněna v současném znaku Jihomoravského kraje, který je podobně jako někdejší stavovské shromáždění samosprávným orgánem.“

Jen na okraj, motivací pro volbu podoby čtvrtého pole znaku Jihomoravského kraje bylo něco jiného než odkaz na dávné stavovské shromáždění, totiž (nehistorická) představa, že zlato-červené šachování je symbolem moravských Němců. Podle sdělení úřadu Jihomoravského kraje se má jednat „o symbol smíření a integrace“, „znamená konec sporů mezi různými jazykovými, náboženskými a národnostními skupinami obyvatel Jižní Moravy, zvláště mezi česky a německy mluvícími.“

„Můžeme tedy uzavřít...“

V tuto chvíli také mohu uzavřít, avšak s jinými závěry.

V prvé řadě musím předeslat, že současné užívání žluto-červené bikolóry se šachovanou orlicí uprostřed nelze zpochybnit žádnými historickými argumenty, neboť její užívání nespadá pod závěry historické vědy. Lidé, kteří se hlásí k zásadě samosprávnosti Moravy, mají nejen právo se sdružovat, nýbrž si i pro svou reprezentaci volit libovolné symboly podle svého uvážení. To zahrnuje i právo používat symboly užívané dříve či vytvářet nové

symboly na základě symbolů historických, a to zcela bez jakékoli povinnosti zkoumat, za jakých právních podmínek byly převzaté nebo za inspiraci sloužící symboly užívány v minulosti. Jelikož Morava v současné době není právníkou osobou, může jejím jménem používat kdokoli jakékoli symboly zcela svobodně podle svého subjektivního a tudíž historickou vědou nepřezkoumatelného uvážení.

Přesto bývá se současným užívání žluto-červené bikolóry upínána pozornost na erbovní privilegium Fridricha III. z prosince 1462, neboť žluto/zlato-červená barevná kombinace moravské bikolóry se zakládá právě na ustanovení tohoto privilegia. Převážně se tvrdí, že toto privilegium nevstoupilo v platnost, základem onoho tvrzení nicméně je pravděpodobně pouze fakt, že se po roce 1462 uplatňovalo jen zřídka (s tím, že obrat nastal v 19. století). Avšak v roce 1628 se uvádí mezi platnými privilegii, což nejenže musí znamenat, že nejpozději od roku 1628 bylo privilegium platné, ale i to, že bylo platné i předtím, poněvadž z textu příslušné listiny nikterak nevyplývá, že by Fridrichovo privilegium bylo k užívání povoleno poprvé až v roce 1628. Tomu nasvědčují i ojedinělé doklady jeho používání některými příslušníky stavovské obce v 16. století. Všechny doklady užívání, zvláště včetně praxe 19. století, potom ukazují na to, že polepšená orlice byla udělena pouze stavovské obci (zemi), nikoli zároveň panovníkovi, který proto stále užíval původní podobu orlice. Snaha stavů se mu přizpůsobit je možná skutečný důvod, proč se polepšení před 19. stoletím používalo jen málo.

Nebylo by také na škodu svést pozornost k otázce, zda neplatnost erbovního privilegia Fridricha III. není až konstrukcí moderní historické vědy a zda příjemci privilegia a jejich současníci o právoplatnosti privilegia od samého počátku nepochybovali. Já mám podezření, že veškerá pozornost, která je dnes otázce platnosti oné listiny věnována, je nevědomky pokračování česko-německých národnostních sporů 19. století. Svědčí o tom i nepoměrně menší pozornost věnovaná Fridrichovým erbovními listinám pro pražská města. Hlavní roli jistě sehrálo to, že polepšení jim udělená byla uplatňována ihned od 15. století, takže v 19. století, kdy byl národnostní význam přikládán veškeré možné symbolice, se v Praze neobjevily spory, zda polepšení udělená německým císařem mají být v českém městě uplatněna či nikoli, nikdo nepřišel s tvrzením, že žlutá na hradbách erbů pražských měst je vlastně německá a měla by být dána přednost slovanské bílé. Svou roli, proč toto nenastalo, mělo také to, že Praha byla už od husitských válek převážně česká a v 19. století se stala téměř posvátným symbolem češství – proto nemělo smysl vytahovat kdejakou maličkost do zápasu o to, zda Praha bude česká nebo německá, to už bylo rozhodnuto. V moravském případě tomu však bylo jinak. V 19. století probíhal zápas o to, či Morava bude, zda Čechů nebo Němců, a zejména na české straně tomu zápasu byla přikládána strategická důležitost. Každý argument v něm byl vhodný a symbolika nemohla zůstat stranou. Česká Morava měla být reprezentována slovanskými barvami, červenou, bílou a modrou, a privilegium Fridricha III. tomu bylo na překážku. Troufám si tvrdit, že kdyby se za jiných dějinných okolností heraldické symboly Moravy nestaly předmětem národnostně motivovaného výkladu, nikdo by se dnes nepouštěl do historických úvah, zda privilegium Fridricha III. má či nemá být považováno za platné.

Mgr. Rostislav Svoboda